

พุทธธรรม

คู่มือมนุษย์ศตวรรษที่ 21

ธนภณ สมหวัง

ในยุคที่อารยธรรมโลกาภิวัตน์กำลังครอบงำสังคมเช่นในปัจจุบัน ความหมายและคุณค่าของชีวิตที่แท้จริงกำลังเลือนหายไปมนุษย์ส่วนหนึ่งกำลังสร้างชีวิตและนิยามความหมายรวมถึงคุณค่าแห่งชีวิตใหม่ภายใต้อิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คงไม่มียุคไหนที่ชีวิตจะถูกทำลายมากเท่าปัจจุบัน **พุทธธรรม** งานเขียนของ **พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)** เป็นหนังสือที่ถือได้ว่าเป็นเพชรน้ำเอกในโลกพุทธศาสนาที่จะเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิมของมนุษยชาติให้กลับมามีความหมายต่อชีวิตในปัจจุบัน

เพราะไม่ว่ามนุษย์จะเจริญก้าวหน้าไปมากน้อยเพียงใดก็ตาม มนุษย์ก็ยังจำเป็นต้องตอบคำถามตนเองให้ได้ว่า ชีวิตคืออะไร? ควรให้ชีวิตเป็นไปอย่างไร?

ไม่เช่นนั้นแล้ว ชีวิตก็จะไร้ความหมายและคุณค่าโดยสิ้นเชิง!

ในวาระวันครบรอบ 61 ปีของพระธรรมปิฎก 12 มกราคม จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่จะกล่าวถึงความสำคัญของหนังสือชื่อ **พุทธธรรม** อีกครั้ง

เพชรน้ำเอกในโลกพุทธศาสนา

"พุทธธรรม เป็นคำอธิบายคำสอนของพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ที่สุดในโลก และเป็นวิชาการที่สุดในบรรดางานเขียนทางพระพุทธศาสนาในเมืองไทยในปัจจุบันนี้..." (ศาสตราจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2535)

"พุทธธรรมนั้น เป็นการรวบรวมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้เป็นระบบอย่างทีคนในปัจจุบันเข้าใจได้ง่าย... เป็นหนังสือที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ของคนชาติไทยที่เดียว ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งหมด และทั้งโลกด้วย... หนังสือพุทธธรรมควรจะได้ Nobel Prize..." (ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี, 2538)

"พุทธธรรม เป็นหนังสือเล่มเดียวที่แสดงถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้อย่างลุ่มลึกเป็นระบบและรอบด้านที่สุดเท่าที่เคยมีในภาษาไทย" (พระไพศาล วิสาโล, 2530)

จากทรรศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อหนังสือพุทธธรรมข้างบนนี้ คงไม่เป็นการเกินเลยแม้แต่น้อยหากจะกล่าว ว่า พุทธธรรมเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่ยอดเยี่ยมที่สุดและเป็นเสมือนเพชรน้ำเอกในโลกพุทธศาสนาในปัจจุบัน

จากพระไตรปิฎกถึงพุทธธรรม

เป็นที่ทราบกันว่า ภายหลังจากพุทธปรินิพพานแล้วได้มีการรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเป็นระบบครบถ้วนอยู่ในรูปแบบที่

เรียกกันว่า คัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งที่รวบรวมคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า หรือเรียกง่ายๆ ว่าเป็นแหล่งรวบรวมพุทธพจน์ ที่เป็นเสมือนตัวแทนพระพุทธเจ้า

ต่อมา เมื่อมีผู้มาศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา พระเถระที่เป็นนักปราชญ์ก็ได้นำเอาหลักพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกมาอธิบายให้ประชาชนได้เข้าใจชัดเจนมากขึ้น สิ่งทีพระเถระได้อธิบายและได้รับการประมวลไว้เป็นหนังสือเรียกว่า อรรถกถา และมีวรรณกรรมที่อธิบายคำสอนไขความในคัมภีร์อรรถกถาต่อมาอีกเรียกว่า ฎีกาและ อнуฎีกา ตามลำดับ

ในปี พ.ศ.2514 โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งมี ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นประธานกรรมการ ได้ตีพิมพ์งานเขียนเรื่อง "พุทธธรรม ของ พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตโต)" ซึ่งมีความยาว 206 หน้าขึ้นเป็นครั้งแรก

โดยผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ภาค ภาคแรกว่าด้วยหลักมัชฌิมนธรรมหรือหลักความจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติ (สังฆธรรม) ภาคที่สองว่าด้วยเรื่องมัชฌิมา ปฏิปทาหรือข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง ตามกฎธรรมชาติ (จริยธรรม) ได้โยงหลักพุทธธรรมเข้ากับปัญหาพื้นฐานของชีวิตอย่างละเอียด โดยตั้งคำถามและตอบคำถามเกี่ยวกับ "ชีวิต" โดยเริ่มจาก ชีวิตคืออะไร? ชีวิตเป็นอย่างไร? ชีวิตเป็นไปอย่างไร? ชีวิตควรให้เป็นอย่างไร? และชีวิตควรเป็นอยู่อย่างไร?

หลังจากนั้นมา 11 ปี ผู้นิพนธ์ได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมและขยายความ จนกลายเป็นพุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความและได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

นอกจากนี้ แล้ว พุทธธรรมยังได้รับการแพร่กระจายออกไปอีกเป็นจำนวนมากทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยการแยกแต่ละบทออกไปตีพิมพ์ต่างหาก และท่านพระธรรมปิฎกได้นำไปอธิบายประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์และศาสตร์อื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก จนเป็นจำนวนหนังสือมากกว่า 200 เล่ม เช่น กรรมตามนัยพุทธธรรม , ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้ , สัมมาสติในพุทธธรรมสมาธิ : ฐานสู่สุขภาพจิตและปัญญาหยั่งรู้ , ธรรมานุญชีวิต , พุทธจริยธรรม เพื่อชีวิตที่ดีงาม , วิธีคิดตามนัยพุทธธรรม ฯลฯ เป็นต้น

ส่วนภาษาอังกฤษ เช่น Good, Evil and Beyond, Dependent Origination, Samadhi in Buddhism, Sammasati : an Exposition of Right Mindfulness และหนังสือพุทธธรรมฉบับเดิมยังได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดย Dr. Grant A. Olson จัดพิมพ์เผยแพร่โดย State University of New York ในชื่อ Buddhadhamma : Natural laws and Values for Life ในปี 1995 ส่วนฉบับปรับปรุงและขยายความก็ได้รับการแปลโดย Mr. Bruce Evans และจะตีพิมพ์โดยมูลนิธิพุทธธรรมต่อไป

ลักษณะสำคัญของพุทธธรรม

พุทธธรรมเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาหลุ่มลึก หลากหลาย หากพิจารณาถึงลักษณะสำคัญจะพบว่า มีลักษณะเด่นอยู่ 3 ประการคือ

1. เป็นอรรถกถาร่วมสมัย ที่แสดงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างบริสุทธิ์ ชัดตรงต่อคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นอย่างดี ย่อมจะนำผู้อ่านเข้าถึงหลักพุทธธรรมที่ถูกต้อง

อย่างแท้จริงได้อย่างไม่คลาดเคลื่อน
นอกจากนี้ แล้วการที่ผู้นิพนธ์ได้แสดงหลักฐานที่มาจากนั้น
"ก็เพื่อที่จะทำใหหนังสือนี้เป็นอิสระจากผู้เขียน และให้ผู้เขียนเอง
ก็เป็นอิสระจากหนังสือด้วย"

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ราชบัณฑิตทางศาสนาเคยตั้งข้อสังเกต
ว่า ในหนังสือพุทธธรรมจะไม่มีตัวตนของผู้เขียนอยู่เลย ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นความตั้งใจของผู้นิพนธ์ที่ต้องการนำเสนอแต่พุทธธรรมบริสุทธิ์โดยแท้จริง

2. นำเสนอหลักการและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา
อย่างครบถ้วน รอบด้าน ครอบคลุมและเป็นระบบอย่างชัดเจน เท่าที่ระบบในปัจจุบันจะพึงมีได้ ลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็น
ได้จากการนำเสนอหลักความจริงทั้งในส่วนที่เป็นสังขธรรมหรือโลกุตตรธรรม กับหลักจริยธรรมหรือโลกียธรรม หลักองค์ประกอบแห่งการดำรงอยู่ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งในส่วนที่เป็นชีวิต สังคม และธรรมชาติ หลักแห่งชีวิตทั้งในส่วนแห่งพฤติกรรมจิตใจ และสติปัญญา การนำเสนอดังกล่าวจึงช่วยให้เห็นองค์รวมแห่งระบบคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

3. เป็นมาตรฐานและเกณฑ์ของความเชื่อและการปฏิบัติ
ของชาวพุทธทั่วไป ทั้งในระดับชาวบ้านและพระภิกษุ รวมทั้งการจัดความคลุมเครือสับสน เข้าใจผิดในหลักพุทธธรรม ตลอดจนจรรยาบรรณที่สำคัญบางอย่างของพระพุทธศาสนาที่ถูกกละเลย และสูญหายไป

เช่น ความเข้าใจในเรื่องกรรม สันโดษ อุเบกขา วาสนา การปฏิบัติธรรม ความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ นิพพาน ความสำคัญของสงฆ์ และสถาบันสงฆ์ การศึกษารวมทั้งมิติทางสังคมของพระพุทธศาสนา เป็นต้น

คัดจาก มติชนสุขสรรค์ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับประจำวันที ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓
